

в малых дозах, особые долгоживущие клеточные эффекты в эндотелии кровеносных сосудов / И.Б. Бычкова, Р.П. Степанов, Р.Ф. Федорцева // Мед. радиол. и радиац. безопасность. — 2000. — Т. 45, № 1. — С. 26-35.

22. Краснікова Л.І. Оцінка впливу радіаційного та нерадіаційних факторів на розвиток непухлинної захворюваності дорослого евакуйованого населення на основі поглибленого клініко-епідеміологічного моніторингу / Л.І. Краснікова, В.О. Бузунов // Епідеміологія медичних наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. 20 років потому: тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (9-10 жовтня 2007 р., м. Київ). — Донецьк: Вебер, 2007. — С. 36-37.

23. Богданов И.М. Проблема оценки эффектов воздействия «малых» доз ионизирующего излучения / И.М. Богданов, М.А. Сорокина, А.И. Маслюк Богданов И.М., Сорокина М.А., Маслюк А.И. // Бюл. сиб. мед. — 2005. — № 2. — С. 145-151.

24. Турубаров Ф.С. Оценка риска сосудистых заболеваний головного мозга у лиц, подвергающихся воздействию от источников внешнего и внутреннего облучения / Ф.С. Турубаров, З.Ф. Зверева // Мед. радиол. и радиационная безопасность. — 2005. — № 3. — С. 25-32.

25. Мазник Н.А. Цитогенетичні ефекти як біологічний індикатор опромінення ліквідаторів наслідків аварії на ЧАЕС / Н.А. Мазник // Сучасні підходи до диспансеризації працюючих з джерелами іонізуючого випромінювання: матер. наук.-практ. конф., Харків, 21-22 верес., 1999 // Укр. радіол. ж. — 1999. — № 3. — С. 337-338.

26. Линге И.И. Чернобыльский форум: преодолевая разрыв между научным знанием и общественным мнением / И.И. Линге, Е.М. Мелихова, А.П. Панфилов // Мед. радиология и радиац. безопасность. — 2006. — № 2. — С. 6-11.

27. Чернобыльский форум. Наследие Чернобыля: медицинские, экологические и социально-экономические последствия и рекомендации правительствам Беларуси, Российской Федерации и Украины // Радиация и риск. Спец. вып. — 2005. — № 2. — С. 5-12.

Надійшла до редакції 16.04.2010.

COHORT EPIDEMIOLOGICAL STUDIES OF PSYCHONEUROLOGICAL DISEASES IN THE CHERNOBYL CLEAN-UP WORKERS.

OBSERVATION PERIOD 1988-2007

Tereschenko V.M., Buzunov V.A.

КОГОРТНІ ЕПІДЕМІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ХВОРОБ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ У ПЕРІОД СПОСТЕРЕЖЕННЯ ПРОТЯГОМ 1988-2007 РОКІВ

В

останні роки значну увагу приділено змінам характеристик психоневрологічної захворюваності у контингенті учасників ліквідації наслідків аварії (УЛНА) на ЧАЕС. Отримані результати [1, 2] про порушення психічних процесів, мозкової гемодинаміки, неврологічної симптоматики свідчать про присутність дисциркуляторної енцефалопатії у цій категорії потерпілих і про розвиток у них синдрому завчасного старіння. Вплив іонізуючого опромінення, насамперед у дозах до 1 Гр, на розвиток психоневрологічної захворюваності УЛНА на ЧАЕС 1986-1987 рр. має багато невизначеностей, вирішення яких нині актуальне.

**ТЕРЕЩЕНКО В.М.,
БУЗУНОВ В.О.**

Інститут радіаційної медицини
і епідеміології ДУ «НЦРМ»
АМН України,
м. Київ

УДК 616-036.22-093:616.8-
053.8:616-001.28

КОГОРТНЫЕ ЭПИДЕМИОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ПСИХОНЕВРОЛОГИЧЕСКИХ ЗАБОЛЕВАНИЙ УЧАСТНИКОВ ЛИКВИДАЦИИ ПОСЛЕДСТВИЙ АВАРИИ НА ЧАЭС В ПЕРИОД НАБЛЮДЕНИЯ В ТЕЧЕНИЕ 1988-2007 ГОДОВ

Терещенко В.М., Бузунов В.А.

В работе приведены результаты когортных эпидемиологических исследований болезней нервной системы у УЛПА на ЧАЭС 1986-1987 гг. Показано, что за указанный период уровень болезней нервной системы в возрастной группе <40 лет на момент участия в ЛПА практически не изменился и не превышал 34,84±1,74%, в возрасте 40 лет вырос с 25,72±1,3% до 56,04±2,8%. В 2007 г. в структуре болезней нервной системы в возрасте 40 лет существенное влияние имели болезни вегетативной нервной системы (54,2%), в возрасте ≥40 лет — энцефалит, миелиит, энцефаломиелит (73,9%).

Расчеты и анализ относительного риска (RR) и эксцесса относительного риска (ERR Гр⁻¹) болезней нервной системы свидетельствуют, что при дозах внешнего облучения всего тела 0,25-0,7 Гр у УЛПА на ЧАЭС 1986-1987 гг. возрастом ≤40 лет на момент участия в ЛПА достоверный RR и ERR через 5 лет после выполнения аварийных работ получен для болезней вегетативной нервной системы — RR=1,95 (1,65; 2,3), ERR=3,16 (1,24; 6,12); вегетососудистой дистонии — RR=1,4 (1,12; 1,76), ERR=1,3 (0,96; 2,4); через 10 лет для энцефалопатии неуточненной — RR=1,68 (1,23; 2,30), ERR=2,27 (1,65; 3,2); через 15 лет для дисциркуляторной энцефалопатии — RR=2,02 (1,69; 2,42), ERR=3,4 (1,15; 7,2); через 20 лет для неврозоподобных состояний — RR=1,5 (1,12; 2,01), ERR=0,64 (0,14; 0,97). В возрасте ≥40 лет через 5 лет после облучения для нейродисциркуляторной астении — RR=2,46 (1,23; 4,92), ERR=1,12 (0,78; 2,96); болезней вегетативной нервной системы — RR=3,07 (1,96; 4,83), ERR=6,9 (1,95; 15,6); через 15 лет для невротических расстройств — RR=2,95 (1,32; 6,63), ERR=0,67 (0,17; 0,84); неврозоподобных состояний — RR=3,94 (1,65; 9,39), ERR=1,27 (0,84; 2,14); через 20 лет для дисциркуляторной энцефалопатии — RR=1,64 (1,31; 2,06), ERR=2,1 (1,5; 3,67).

© Терещенко В.М., Бузунов В.О. СТАТТЯ, 2010.

COHORT EPIDEMIOLOGICAL STUDIES OF PSYCHONEUROLOGICAL DISEASES IN THE CHERNOBYL CLEAN-UP WORKERS. OBSERVATION PERIOD 1988-2007

Tereschenko V.M., Buzunov V.A.

Here we present the results of cohort epidemiological analysis of nervous system diseases among the Chernobyl clean-up workers 1986-1987. Over the period 1988-2007, level of nervous system diseases remained actually unchanged and did not exceed $34.84 \pm 1.74\%$ (age group <40 years at the time of participation in recovery works); it increased from $25.72 \pm 1.3\%$ to $56.04 \pm 2.8\%$ (age group ≥ 40).

In 2007, diseases of vegetative nervous system (age <40) and encephalitis, myelitis, encephalomyelitis (age ≥ 40) made considerable contribution (54.2% and 73.9% respectively) to the structure of nervous system diseases.

Estimates and analysis of relative risks (RR) and excess relative risks (ERR Gy⁻¹) for nervous system diseases testify that at doses of external whole body radiation 0.25-0.7 Gy among the Chernobyl clean-up workers

1986-1987 (age <40 at the time of their participation in recovery works), the reliable RR and ERR were evident after a lapse of 5 years since participation in recovery works for diseases of vegetative nervous system — RR= 1.95 (1.65; 2.3), ERR=3.16 (1.24; 6.12); vegeto-vascular dystonia — RR=1.4 (1.12; 1.76), ERR=1.3 (0.96; 2.4); after a lapse of 10 years, encephalopathy unspecified — RR= 1.68 (1.23; 2.30), ERR=2.27 (1.65; 3.2); after a lapse of 15 years, discirculatory encephalopathy — RR= 2.02 (1.69; 2.42), ERR=3.4 (1.15; 7.2); after a lapse of 20 years, pseudoneurotic conditions — RR= 1.5 (1.12; 2.01), ERR= 0.64 (0.14; 0.97). Age ≥ 40 , 5 years after exposure to radiation, neurocirculatory asthenia — RR= 2.46 (1.23; 4.92), ERR=1.12 (0.78; 2.96); diseases of vegetative nervous system — RR=3.07 (1.96; 4.83), ERR= 6.9 (1.95; 15.6); after a lapse of 15 years, neurotic disorders — RR= 2.95 (1.32; 6.63), ERR=0.67 (0.17; 0.84); pseudoneurotic conditions — RR= 3.94 (1.65; 9.39), ERR=1.27 (0.84; 2.14); after a lapse of 20 years, discirculatory encephalopathy — RR=1.64 (1.31; 2.06), ERR=2.1 (1.5; 3.67).

Мета дослідження. Вивчення розвитку хвороб нервової системи в УЛНА на ЧАЕС залежно від віку на момент участі у ліквідації наслідків аварії (ЛНА), періоду після опромінення та дози зовнішнього опромінення всього тіла у діапазоні 0,05-0,7 Гр.

Матеріал і методи дослідження. У роботі використано когортний метод епідеміологічного дослідження. До досліджуваної когорти увійшли 68145 УЛНА на ЧАЕС 1986-1987 рр. (чоловіки), які перебувають на обліку у Державному реєстрі осіб, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (ДРУ), мають дозу зовнішнього опромінення всього тіла та проходили щорічні медичні обстеження у період 1988-2007 рр. Основну чисельність когорти складають УЛНА, вік яких на момент участі у ЛНА становив 18-49 років (95,6%). У групі <40 років 66,1% мають дози опромінення у діапазоні 0,2-0,7 Гр, 23%

— 0,05-0,199 Гр. У групі ≥ 40 років 9,6% мають дозу опромінення 0,2-0,7 Гр, 78% — 0,05-0,199 Гр. За контроль прийнято субкогорту УЛНА (7796 осіб) з дозою зовнішнього опромінення всього тіла <0,05 Гр.

Для розрахунків відносних ризиків розвитку хвороб нервової системи використано чотирьохпільну таблицю [3]. При розрахунках ексцесів відносного ризику прийнято формулу, наведену у роботі [4]. Для оцінки статистичних тестів і довірчих інтервалів використано засоби програмного пакету EPICURE.

Результати дослідження та їх обговорення. Виявлено дані, які свідчать, що з 1988 до 1992 року спостерігалось зростання рівнів хвороб нервової системи у когорті загалом і у розглянутих вікових групах, у період 2002-2007 рр. — зростання рівня хвороб нервової системи у віці ≥ 40 років. Загалом порівняно з 1988 роком у 2007 році рівень хвороб нерво-

вої системи у віковій групі <40 років не змінився і коливався у межах $34,84 \pm 1,74\%$ — $32,96 \pm 1,65\%$; у когорті загалом і у віці ≥ 40 років показники хвороб нервової системи достовірно ($P < 0,05$) зросли з $30,3 \pm 1,49\%$ до $46,26 \pm 2,3\%$ і з $25,72 \pm 1,3\%$ до $56,04 \pm 2,8\%$.

У таблицях 1-3 наведено динаміку хвороб нервової системи у когорті загалом і у вікових групах УЛНА <40 і ≥ 40 років на момент участі у ЛНА.

Наведені дані свідчать, що 2007 року у когорті загалом відзначено достовірно ($P < 0,05$) більш високий рівень відносно 1988 і 1992 рр. енцефаліту, мієліту, енцефаломієліту, хвороб вестибулярного апарату; відносно 1988, 1992, 1997 рр. — дисциркуляторної енцефалопатії; відносно 1988, 1997 рр. — енцефалопатії неуточної. У віці <40 років відносно 1988, 1992 рр. — дисциркуляторної енцефалопатії; відносно 1988, 1997, 2002 рр.

Таблиця 1
Динаміка рівня хвороб нервової системи в УЛНА на ЧАЕС 1986-1987 рр. у когорті загалом, %

Форми хвороб	Код МКХ-9	Роки після опромінення				
		1988 (1)	1992 (2)	1997 (3)	2002 (4)	2007 (5)
Енцефаліт, мієліт, енцефаломієліт	323.0-323.9	0,08±0,004	0,16±0,008 ¹	8,6 ±0,43	10,0±0,46	10,9±0,55 ^{1,2}
Хвороби вегетативної нервової системи, у т. ч.	337.0-337.9	15,7±0,78	18,9±0,94	12,1±0,61	6,76±0,34	6,08±0,3
Вегето-судинна дистонія	337.9	12,7±0,64	17,2±0,86	11,76±0,59	9,88±0,49	6,64±0,33
Розсіяний склероз	340.0-340.9	—	0,06 ±0,003	—	—	—
Енцефалопатія неуточнена	348.3	0,44±0,022	4,22±0,21	1,28±0,06	2,04±0,1	3,06±0,15 ^{1,3}
Хвороби вестибулярного апарату	386.0-386.9	—	—	0,8±0,032	0,96±0,05	0,68±0,03 ^{1,2}
Дисциркуляторна енцефалопатія	437.0-437.9	1,38±0,069	7,76 ±0,39	10,7±0,54	13,8±0,69	18,9±0,95 ^{1,2,3}

Примітка до табл. 1-3: — $P < 0,05$ відносно ¹ — 1988 р., ² — 1992 р., ³ — 1997 р., ⁴ — 2002 р.

сно 1988, 1992, 1997 рр. — енцефаліту, мієліту, енцефаломієліту. У віці ≥ 40 років відносно 1988, 1992, 1997 рр. — дисциркуляторної енцефалопатії.

1988 року у когорті загалом і у вікових групах <40 і ≥ 40 років у структурі розглянутих хвороб нервової системи вагомий вплив мали хвороби вегетативної нервової системи — 99,4%, 99,8%, 99,2%, серед яких визначальною була вегето-судинна дистонія. 2007 року структура хвороб нервової системи змінилася. У когорті загалом і у віці ≥ 40 років значно підвищився вплив енцефаліту, мієліту, енцефаломієліту — 61,6% і 73,9%, у

віці <40 років вплив хвороб вегетативної нервової системи знизився з 99,8% до 54,2%.

У таблицях 4 і 5 наведено динаміку достовірного відносно ризику (RR) хвороб нервової системи УЛНА ЧАЕС 1986-1987 рр. віком <40 і ≥ 40 років на момент участі у ЛНА у діапазоні доз зовнішнього опромінення всього тіла 0,25-0,7 Гр за 5, 10, 15, 20 років після опромінення.

В УЛНА, вік яких на момент участі у ЛНА був <40 років при дозах опромінення 0,25-0,7 Гр достовірний RR отримано за 5 років після опромінення для вегето-судинної дистонії; за 5,

— розсіяного склерозу. У вікових групах <40 і ≥ 40 років на момент участі у ЛНА відносно 1988, 1992 рр. — хвороб вестибулярного апарату; відно-

Таблиця 2

Динаміка рівня хвороб нервової системи в УЛНА на ЧАЕС 1986-1987 рр. у віковій групі <40 років на момент участі у ЛНА, ‰

Форми хвороб	Код МКХ-9	Роки після опромінення				
		1988 (1)	1992 (2)	1997 (3)	2002 (4)	2007 (5)
Енцефаліт, мієліт, енцефаломієліт	323.0-323.9	0,08 $\pm$ 0,004	0,18 $\pm$ 0,009	5,26 $\pm$ 0,263	5,42 0,271	7,14 $\pm$ 0,36 ^{1,2,3}
Хвороби вегетативної нервової системи, у т. ч.:	337.0-337.9	18,56 $\pm$ 0,93	22,8 $\pm$ 1,14 ¹	13,7 $\pm$ 0,69	10,1 $\pm$ 0,48	8,34 $\pm$ 0,417
Вегето-судинна дистонія	337.9	15,64 $\pm$ 0,78	20,8 $\pm$ 1,04	13,36 $\pm$ 0,67	12,18 $\pm$ 0,61	8,16 $\pm$ 0,41
Розсіяний склероз	340.0-340.9	—	0,06 $\pm$ 0,003	—	—	0,02 $\pm$ 0,001
Енцефалопатія неуточнена	348.3	0,34 $\pm$ 0,017	3,64 $\pm$ 0,182	1,34 $\pm$ 0,07	1,22 $\pm$ 0,06	0,56 $\pm$ 0,028
Хвороби вестибулярного апарату	386.0-386.9	—	—	0,38 $\pm$ 0,019	0,28 $\pm$ 0,014	0,46 $\pm$ 0,023 ^{1,2}
Дисциркуляторна енцефалопатія	437.0-437.9	0,22 $\pm$ 0,011	3,34 $\pm$ 0,167	7,34 $\pm$ 0,37	7,72 $\pm$ 0,39	8,28 $\pm$ 0,414 ^{1,2}

Таблиця 3

Динаміка рівня хвороб нервової системи в УЛНА на ЧАЕС 1986-1987 рр. у віковій групі ≥ 40 років на момент участі у ЛНА, ‰

Форми хвороб	Код МКХ-9	Роки після опромінення				
		1988 (1)	1992 (2)	1997 (3)	2002 (4)	2007 (5)
Енцефаліт, мієліт, енцефаломієліт	323.0-323.9	0,06 $\pm$ 0,003	0,14 $\pm$ 0,007	11,92 $\pm$ 0,6	12,36 $\pm$ 0,62	14,74 $\pm$ 0,74 ^{1,2,3}
Хвороби вегетативної нервової системи, у т. ч.	337.0-337.9	12,78 $\pm$ 0,64	14,9 $\pm$ 0,75	10,46 $\pm$ 0,52	8,38 $\pm$ 0,42	5,16 $\pm$ 0,26
Вегето-судинна дистонія	337.9	9,82 $\pm$ 0,5	13,44 $\pm$ 0,67	10,16 $\pm$ 0,51	7,84 $\pm$ 0,39	5,1 $\pm$ 0,26
Розсіяний склероз	340.0-340.9	—	0,04 $\pm$ 0,002	—	—	—
Енцефалопатія неуточнена	348.3	0,52 $\pm$ 0,026	4,78 $\pm$ 0,24	1,2 $\pm$ 0,056	—	—
Хвороби вестибулярного апарату	386.0-386.9	—	—	1,18 $\pm$ 0,058	0,86 $\pm$ 0,04	0,9 $\pm$ 0,05 ^{1,2}
Дисциркуляторна енцефалопатія	437.0-437.9	2,54 $\pm$ 0,13	12,18 $\pm$ 0,61	14,1 $\pm$ 0,7	18,2 $\pm$ 0,91	30,14 $\pm$ 1,5 ^{1,2,3}

Таблиця 4

Достовірний відносний ризик (RR) хвороб нервової системи в УЛНА на ЧАЕС 1986-1987 рр. віком <40 років на момент участі у ЛНА у дозі опромінення всього тіла 0,25-0,7 Гр; Дсередня = 0,3 Гр за 5, 10, 15, 20 років після опромінення

Форми хвороб	Код МКХ-9	Етапи після опромінення, років			
		5 / 1988-1992	10 / 1988-1997	15 / 1988-2002	20 / 1988-2007
Неврозоподібні стани	300.2-300.9				1,50 (1,12; 2,01)
Хвороби вегетативної нервової системи	337.0-337.9	1,95 (1,65; 2,30)	1,25 (1,13; 1,37)		
Вегето-судинна дистонія	337.9	1,40 (1,12; 1,76)			
Енцефалопатія неуточнена	348.3		1,68 (1,23; 2,30)	2,19 (1,68; 2,84)	2,21 (1,70; 2,87)
Дисциркуляторна енцефалопатія	437.0-437.9			2,02 (1,69; 2,42)	1,72 (1,50; 1,97)

10 років — хвороб вегетативної нервової системи; за 15, 20 років — дисциркуляторної енцефалопатії; за 20 років — неврозоподібних станів; за 5, 10, 15 років — енцефалопатії неуточненої.

У старшій віковій групі (табл. 5) при дозах опромінення 0,25-0,7 Гр достовірний RR отримано за 5 років після опромінення для нейроциркуляторної астенії, хвороб вегетативної нервової системи; за 5, 20 років — дисциркуляторної енцефалопатії; за 15 років — неврозоподібних станів.

У таблицях 6 і 7 наведено ексцес відносного ризику хвороб нервової системи в УЛНА на ЧАЕС 1986-1987 рр. залеж-

но від віку на момент участі у ЛНА та дози зовнішнього опромінення всього тіла за 5, 10, 15, 20 років після опромінення.

У віковій субкогорті <40 років на момент участі у ЛНА при дозах опромінення 0,25-0,7 Гр ERR отримано за 5 років після опромінення для вегето-судинної дистонії; за 5, 10 років — хвороб вегетативної нервової системи; за 10, 15, 20 років — енцефалопатії неуточненої; за 15, 20 років — дисциркуляторної енцефалопатії, за 20 років — неврозоподібних станів.

У віковій групі ≥40 років при дозах опромінення 0,25-0,7 Гр достовірний ERR отримано за 5 років після опромінення для нейроциркуляторної астенії,

хвороб вегетативної нервової системи; за 15 років — для невротичних розладів, неврозоподібних станів; за 20 років — для дисциркуляторної енцефалопатії.

Висновки

1. На основі когортних епідеміологічних досліджень встановлені окремі закономірності розвитку хвороб нервової системи в УЛНА на ЧАЕС 1986-1987 рр. з урахуванням віку на момент участі у ЛНА, часу під ризиком, дози зовнішнього опромінення всього тіла у діапазоні 0,05-0,7 Гр.

2. Встановлено, що в УЛНА на ЧАЕС 1986-1987 рр. з 1988 по 2007 рр. рівень хвороб нервової системи у віковій групі <40

Таблиця 5

Достовірний відносний ризик (RR) розвитку хвороб нервової системи в УЛНА на ЧАЕС 1986-1987 рр. віком ≥40 років на момент участі у ЛНА при дозі зовнішнього опромінення всього тіла 0,25-0,7 Гр; Дсередня = 0,3 Гр за 5, 10, 15, 20 років після опромінення

Форми хвороб	Код МКХ-9	Етапи після опромінення, років			
		5 / 1988-1992	10 / 1988-1997	15 / 1988-2002	20 / 1988-2007
Невротичні розлади	300.0-300.9			2,95 (1,32; 6,63)	
Неврозоподібні стани	300.2-300.9			3,94 (1,65; 9,39)	
Нейроциркуляторна астенія	306.2	2,46 (1,23; 4,92)			
Хвороби вегетативної нервової системи	337.0-337.9	3,07 (1,96; 4,83)			
Дисциркуляторна енцефалопатія		2,36 (0,62; 9,02)			1,64 (1,31; 2,06)

Таблиця 6

Ексцес відносного ризику (ERR Гр⁻¹) хвороб нервової системи в УЛНА на ЧАЕС 1986-1987 рр. віком <40 років на момент участі у ЛНА у дозі зовнішнього опромінення всього тіла 0,25-0,7 Гр; Дсередня = 0,3 Гр за 5, 10, 15, 20 років після опромінення

Форми хвороб	Код МКХ-9	Етапи після опромінення, років			
		5 / 1988-1992	10 / 1988-1997	15 / 1988-2002	20 / 1988-2007
Неврозоподібні стани	300.2-300.9				0,64 (0,14; 0,97)
Енцефалопатія неуточнена	348.3-348.3		2,27 (1,65; 3,2)	4,0 (1,7; 6,32)	4,03 (2,2; 8,4)
Хвороби вегетативної нервової системи	337.0-337.9	3,16 (1,24; 6,12)	0,83 (0,41; 1,22)		
Вегето-судинна дистонія	337.9	1,3 (0,96; 2,4)			
Дисциркуляторна енцефалопатія	437.0-437.9			3,4 (1,15; 7,2)	2,4 (1,31; 3,8)

Таблиця 7

Ексцес відносного ризику (ERR Гр⁻¹) хвороб нервової системи в УЛНА на ЧАЕС 1986-1987 рр. віком ≥40 років на момент участі у ЛНА у дозі зовнішнього опромінення всього тіла 0,25-0,7 Гр; Дсередня = 0,3 Гр за 5, 10, 15, 20 років після опромінення

Форми хвороб	Код МКХ-9	Етапи після опромінення, років			
		5 / 1988-1992	10 / 1988-1997	15 / 1988-2002	20 / 1988-2007
Невротичні розлади	300.0-300.9			0,67 (0,17; 0,84)	
Неврозоподібні стани	300.2-300.9			1,27 (0,84; 2,14)	
Нейроциркуляторна астенія	306.2	1,12 (0,78; 2,96)			
Хвороби вегетативної нервової системи	337.0-337.9	6,9 (1,95; 15,6)			
Дисциркуляторна енцефалопатія	437.0-437.9	4,5 (-2,1; 11,7)			2,1 (1,5; 3,67)

років практично не змінився і не перевищував $34,84 \pm 1,74\%$; у когорті загалом і у віці ≥ 40 років достовірно ($P < 0,05$) зріс з $30,3 \pm 1,49\%$ до $46,26 \pm 2,3\%$ і з $25,72 \pm 1,3\%$ до $56,04 \pm 2,8\%$.

3. До 1997 р. включно у когорті загалом і у віковій групі ≥ 40 років реєструється достовірне поетапне зростання показників дисциркуляторної енцефалопатії з максимумом у 2007 р. на рівні $18,9 \pm 0,95\%$ і $30,14 \pm 1,5\%$.

4. 2007 року у структурі хвороб нервової системи у когорті загалом і у віці ≥ 40 років вагоми впливи мають енцефаліт, мієліт, енцефаломієліт — 61,6% і 73,9%, у віці < 40 років — хвороби вегетативної нервової системи 54,2%.

5. Розрахунки і аналіз відносного ризику та ексцесу відносного ризику хвороб нервової системи свідчить, що при дозах зовнішнього опромінення всього тіла 0,25-0,7 Гр в УЛНА на ЧАЕС 1986-1987 рр. віком < 40 років на момент участі у ЛНА достовірний відносний ризик та ексцес відносного ризику хвороб вегетативної нервової системи, зокрема вегето-судинної дистонії, отримано вже за 5 років після опромінення, енцефалопатії неуточненої — за 10; дисциркуляторної енцефалопатії — за 15; неврозоподібних станів — за 20 років; у віковій групі ≥ 40 років за 5 років — нейроциркуляторної астенії, хвороб вегетативної нервової системи; за 15 років — невротичних розладів, неврозоподібних станів; за 20 років — дисциркуляторної енцефалопатії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Возіанов О.Ф. Чернобыль та медична наука / О.Ф. Возіанов // Журн. АМН України. — 2006. — Т. 12, № 1. — С. 5-15.

2. Логановський К.М. Нейропсихіатричні наслідки Чернобыльської катастрофи: сучасний стан доказів / К.М. Логановський // Укр. мед. часопис. — 2008. — № 6. — С. 44-51.

3. Альбом А. Введение в современную эпидемиологию / А. Альбом, С. Норелл. — Таллин, 1996. — 122 с.

4. Ликвидаторы Чернобыльской катастрофы: радиационно-эпидемиологический анализ медицинских последствий / В.К. Иванов, А.Ф. Цыб, С.И. Иванов и др. — М.: Галанис, 1999. — 312 с.

Надійшла до редакції 16.04.2010.

ASSESSMENT OF THE EFFECTIVE DOSES OF HUMAN IRRADIATION FROM BUILDING MATERIALS (BRICK)

Aksenov N.V., Friziuk M.A.

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНИХ ДОЗ ОПРОМІНЕННЯ ЛЮДИНИ ВІД БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ (ЦЕГЛИ)

**АКСЬОНОВ М.В.,
ФРИЗЮК М.А.**

ДУ «Інститут гігієни та медичної екології ім. О.М. Марзєєва АМН України», м. Київ

УДК 614.876;612.014

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНЫХ ДОЗ ОБЛУЧЕНИЯ ЧЕЛОВЕКА ОТ СТРОИТЕЛЬНЫХ МАТЕРИАЛОВ (КИРПИЧА)

Аксенов Н.В., Фризиук М.А.

В работе определено содержание естественных радионуклидов в строительном сырье (глина) и строительном материале (кирпич). Установлено, что

средние значения эффективных удельных активностей исследованных проб стройматериалов не превышают норматив 1-го класса использования по радиационному фактору. Проведена консервативная

оценка доз внешнего облучения, которые может дополнительно получить человек внутри зданий, построенных при использовании этого материала.

перед техногенно-підсиленних джерел природного походження другим джерелом за внеском у сумарну дозу опромінення населення України є будівельні матеріали. Це пов'язано з тим, що будівельна сировина містить природні радіонукліди (ПРН) уранового (^{238}U) та торієвого (^{232}Th) рядів, а також ^{40}K [1].

Згідно з Нормами радіаційної безпеки України (НРБУ-97) [2] кількісними критеріями, що забезпечують протирадіаційний захист людини від техногенно-підсиленних джерел природного походження є

□ рівні обов'язкових дій для запобіжного радіаційного контролю;

□ рівні дій для поточного радіаційного контролю.

Рівні обов'язкових дій та рівні дій виражаються у термінах таких показників радіаційної ситуації, які можна вимірювати. Для будівельних матеріалів та мінеральної будівельної сировини — це ефективна питома активність природних радіонуклідів [2].

Одним з найпоширеніших будівельних матеріалів є цегла. Її властиві довговічність, міцність, стійкість до навколишнього середовища, до того ж вона проста у використанні.

У сучасному будівництві використовується велика кількість видів цегли, серед яких одним з основних є червона керамічна цегла з випаленої глини. Вона застосовується у будь-яких сферах будівництва: при закладці фундаменту, для стін і перегородок одноповерхових і багатоповерхових будинків і споруд, при закладці печей і камінів, для заповнення порожнеч у монолітно-бетонних конструкціях, а також для облицювання будинків і вну-

© Аксьонов М.В., Фризиук М.А. СТАТТЯ, 2010.

№ 4 2010 ENVIRONMENT & HEALTH 42